

Tednik Učiteljski Tovariš.

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Štev. 48.

V Ljubljani, 29. listopada 1907.

XLVII. leto.

„Učiteljski Tovariš“ izhaja vsak petek. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje. Vse leto stoji 8 K, pol leta 4 K, četrt leta 2 K. Posamezna številka 16 h. Spise je pošiljati samo na naslov: Uredništvo „Učiteljskega Tovariša“ v Idriji. Naročnino prejema Francišek Ōrnagoj, nadučitelj v Ljubljani (Barje). — Vse pošiljatve naj se pošiljajo franko. — Rokopisov ne vračamo. — Za oznanila je plačati od dvostopne petit-vrste po 20 h, če se oznanilo tiska enkrat; po 18 h, če se tiska dvakrat, in po 16 h, če se tiska trikrat; če se večkrat tiska, znaten popust. Oznanila sprejema „Učiteljska tiskarna“. Priloge poleg poštnine 6 K.

Z dunajskega shoda.

Glavno poročilo.

Glavni poročevalec, v boju za pravice učiteljstva osiveli dunajski učitelj A. O. Jessen, je govoril:

Dragi tovariši! Čestiti gosti!

Stari, s šolsko novelo še ne izpačeni državni šolski zakon iz leta 1869. radi označujejo v svobodomiselnih krogih kot biser avstrijskih zakonov. Z označenjem bisera se izkazuje zakonu visoka čast. Biser, simbol lepote, da, lepota sama, in sicer v svojem najplemenitejšem prikazu, je zmogel, da zbudi v ogledovalcu največje občudovanje. Ali pa je to v resnici opravičeno tudi z ozirom na naš biser, na državni šolski zakon? Ne, to ni opravičeno! Zakaj ta biser ima temne pege, ki zmanjšujejo njegovo lepoto, torej tudi njegovo vrednost. Tu moramo predvsem misliti na ona mesta v zakonu, ki so takšna, da se dajo označevati v nazadnjaškem smislu, na ona mesta, ki dajejo slutiti — ne rečem sape, temveč dih konkordata. Teh mest seveda niso prezrli sovražniki zakona, zakaj sovražnikovo oko je ostro, kakor trdi stara resnica. In ker je bilo razlaganje besedila že od nekdaj močna stran naših nasprotnikov, in sicer tako, da mora imeti človek že jako vajeno oko, da razločuje, kje se njihovo razlaganje izpreminja v podtikanje — zato stojimo danes pred dejstvom, da so nasprotniki, sovražniki vsakega duševnega napredka, na tem, ubiti zakon z zakonom, da poznajo besede zakona, da uničijo duha zakona. Ako predstavlja državni šolski zakon z vso svojo strukturo, s harmonskim soglašanjem vseh delov, z jasno izraženim svobodomiselnim duhom v vseh oddelkih, paragrafi, stavkih in obratih branik, ki se mora ob njem takoj razbiti vsaka razjasnevalna umetnost, potem bi tudi ne potrebovali nobenih društev v obrambo ponarejanja zakonov in težko, da bi ustanovili „Svobodno šolo“. Celo minister pl. Hasner, ki velja za stvarnika drž. šol. zakona, se ni mogel varati o slabostih svojega dela. Hasner je bil ostro gledajoč in svobodno misleč človek, zato mu je bilo jako težko, da je moral pustiti v svojem zakonskem načrtu določila, ki se dajo s sijem pravice zlorabljati v sovražne namene; toda mož je stal pod pritiskom danih razmer in ni hotel izvedljivo žrtvovati na ljubo neizvedljivim zahtevam. Samo tako se da razlagati, da mu je bežala po konceptu črna domača mačka avstrijska in pustila na njem sledove svojih tac.

Ako moramo z ozirom na državni šolski zakon zavreči teorijo o biseru in jo zavrniti kot izraz pretirane cene, ostane vendar nepobitno, da znači ta zakon velik napredek za čas, v

katerem je nastal. Dittes, ta izredni mož, ki je družil z jasnim razumom zmagujočo moč besede, je trdil popolnoma prav, ko je na učiteljskem shodu v Berlinu v svojem slovečem in slavnomanem, z resnicoljubnostjo razvnetem govoru stavil nemškimi državam, zlasti pruskim mogočnejšem za zgled avstrijsko šolsko zakonodajstvo in tako dal enkrat tudi Avstriji prednost pred Nemčijo. Seveda, zakon — in naj bi bila v njem porabljen vsa modrost vseh časov in vseh narodov — ostane le akademiško delo, polovica dejanja, ako ostane le na papirju. Svojo popolno vrednost dobi šele z izvedbo. Šolski zakon mora šolo nositi, mora naznačevati načrte, ki se naj po njih razvije vsa organizacija šolstva. Določiti mora tudi smotre, ki naj služita v njih dosego vzgoja in pouk. Toda notranje življenje šole same, oblika in izraz šolskega dela, ki segata daleč preko mrtvih form zakona, slone edino in samo na ramah delavcev, ki jim zaupamo mladino. Ti delavci morajo biti in ostati za delo sposobni in dela veseli. To zahteva, da je dano učiteljstvu poleg temeljite izobrazbe za njegov poklic tudi tako zunanje stališče, ki mu dovoljuje, da živi osvobojen skrbi za vsakdanji kruh — z vso silo, z ljubeznijo in navdušenjem šoli. Zakaj ako stoji čvrsto beseda prirodoslovca, da človek je, kar je, da se torej vse njegovo telesno in duševno razpoloženje in zato vsa njegova sposobnost ravna po kakovosti in množini njegove hrane, tedaj velja tudi to o učitelju; zakaj tudi učitelj je človek, kakorkoli izkušajo o tem dvomiti tuintam.

Temu preudarku imamo zahvaliti § 55. državnega šolskega zakona. Ta § je mišljen lepo in pravilno. Ako bi bil izveden v smislu svojega začetnika, tedaj bi ne bilo za nas nobenega gmetnega vprašanja. Da: ako! Toda minister obrača, deželni zbor pa obrne. In tako se je ta § za učitelje, ki so ga pozdravili z veseljem, izkazal kot fata morgana, zbudil je upanja, ki so se končala s krutim razočaranjem. Njegova velika napaka, ki ob nji težko trpi učiteljstvo, tiči v njegovi obliki, ki nima za izvedbo nobenih jasnih, ostrih črt smeri in meja, temveč daje svobodni misli, da goli samovolji izvršujočih organov neomejeno prostost. Zakaj, kaj se pravi, „prost od zavirajočih postranskih poslov vso svojo moč posvetiti šoli in svojo rodovino krajevnim razmeram primerno preživljati?“ Kako se kažejo te besede v številkah? Pogled v zakone o učiteljskih plačah sedemnajstih kronovin, nas uči, da vlada popolna anarhija v številkah. Na Tirolskem more učitelj že z 800 K živeti mirno rodovinsko življenje in se brezskrbno poglabiti v svojo stanovsko nalogo — tako so dognali v deželni hiši v Inomostu. Ako je zasilni učitelj, mu ni treba te vsote.

Kakor kaže izkušnja, mu je dovoljeno, da vleče za vrv zvona, da gre poleti za pastirja na planino ali za natakarja v kako letovišče. Tudi si lahko kot vodnik tujcev ogleda ponosne gore svoje domovine. Taki posli torej ne sodijo na Tirolskem v kategorijo zavirajočih postranskih poslov. Na Gorenjem Avstrijskem omogoča učitelju dohodek 1200 K vzdrževanje vseh moči za svoj poklic in svoje rodovine. Na Dolenjem Avstrijskem je ta namen dosegljiv, če dobi mož na leto 1400 K. Češko in Moravsko dovoljuje plačilni minimum 1200 K, Šlezija 1400 K, Štajersko 1200 K, Koroško in Kranjsko 1000 K, in to gre tako dalje v pisani menjavi, dokler ne napravi Galicija žalostnega konca s 700, reci in zapiši z velikimi latinskimi črkami: sedemsto kron. Sedemsto kron! — Mož in žena in sedem otrok — normalno stanje učiteljske rodovine — naj žive ob teh dohodkih celo dolgo leto! Tu se pač pogube vse misli ob podobi sreč pretresujoče bede!

Ako iščemo spričo dolge in pisane številčne vrste, ki se v nji prezentujejo minimalni dohodki avstrijskega učiteljstva, vezoče niti, vodeče misli, ki naj bi izdajali nekaj takega kot sistem, tedaj se mučimo zaman. Ako bi hoteli vkljub temu govoriti o sistemu plačevanja, tedaj more biti to samo sistem najizrazitejše brezsystemnosti. Popolno nedostajanje sistematiške skupnosti se kaže v kričeči obliki z neverjetno razliko med Šlezijo in Galicijo. O možu, ki ima kot rodovinski oče letnih dokodkov 1400 K v belskem okraju, domnevajo, da bi izhajal ravno s polovico te vsote, ako se preseli na streljaj, prekorači Bialo in se naseli v Galiciji. V obeh bivališčih pa ima iste trgovine in obrtnike, dvojno mesto Belsko-Biala. Tako postane v Avstriji nemogoč dogodek in ima v zakonu zaščitno obliko!

Vse zakone, ki so krivi takih raznolikosti prejemkov, smo dobili legalnim potom, vsi so sankcionirani in vsi slone na enih in istih tleh, na § 55. državnega šolskega zakona. Kako široka mora vendar biti podstava, ki more nositi tak babilonski stolp! In kako sirovo in trdo kaznuje resnica vero v tako širokost laži! Zakaj pripovedke o cenah in drugih deželah, o krajih, kjer živiš napol zastonj, in o krajih, kjer moraš vse dvojno plačati, sodijo danes, v dobi tako razvitega prometa, v deželo pravljic. Cena dežela — to ni v resnici nič kot ščit, za katerega se izkušajo skrivati pred puščami pravične graje tista krivde polne vesti, ki so za krvavo zasluženo plačilo prevarale težko delajoč stan; ceni kraji — že davno jih ne poznamo in javno so raz-

kriti kot Potemkinove vasi. Minila so že skoro štiri desetletja, ko se je na splošnem učiteljskem shodu v Gradcu opovrgla legenda o cenah živil, ki so različne po kraju in deželi, in le obžalovati je, da vkljub temu še sedaj učinkuje tista legenda v trdovratno vzdrževanih razlikah učiteljskih plač. Celo krajevni sistem, ki sosedne šolske občine, katerih prebivalci si preskrbujejo svoje potrebščine iz istih virov, od istih trgovcev in istih obrtnikov, ločijo v drage in cene kraje in po tem učiteljstvu odmerjajo plače — celo ta nesrečni sistem ni še povsod umrl na svoji očividni nepravilnosti. (Dalje.)

Resni časi.

Vsak dan si pripominjamo nehote, kako zadržuje prosvetno delo klerikalizem, oni duh srednjega veka, ki tlači vse samo zato, da bi se nekaterim izvoljencem dobro godilo. Fraza je že postala primera, da je klerikalizem volk v ovčji podobi, zato tako malo izda vse naše delo proti njemu. Zadovoljni moramo torej biti, če se časih pokaže ta volk v svoji pravi podobi, da se malo globlje zamislimo, da pregledamo svoje in svojih nasprotnikov uspehe ter se vprašamo: Kam drži ta pot? V najbližji svoji okolici lahko spoznavamo volka vsak trenutek, a kaj, ko smo hitro pripravljeni govoriti o človeški slabosti in čez noč pozabiti, ali pa mislimo, da je le pri nas tako, kamor še ni prišla prava svoboda, da smo zaostali in podobno. Vse premalo poznamo klerikalizem, premalo imamo v evidenci stvari, ki bi nam dale dobro orožje v roke in kar je morebiti najvažnejše: premalo smo organizirani, da bi mogli z uspehom delovati proti taki falangi kakor je klerikalni sistem.

Sistem!

Ob asistenci najvplivnejših mož napada Lueger „gospodar Dunaja“ avstrijska vseučilišča, češ, da sejejo prevratne ideje, revolucijo, brezdomovinstvo in nevero. Preostaja nam še osvojiti si vseučilišča!

Kje so oni, ki ne vidijo klerikalne nevarnosti? Kje so oni, ki nočejo delati proti klerikalizmu zato, ker upajo, da bo sam razpal, oni, ki trdijo da se klerikalei ne branijo?! Če jim ne zadošča že napad na vseučilišča, naj si ogledajo citat iz govora kneza Liechtensteina: „Iz cerkve trpeče smo postali cerkev triumfujoča.“

Z Dunaja v Krakov.

Spisal Rudolf Dostal.

Bilo je hladno jutro na binkoštni petek, ko sem stal na severnem kolodvoru na Dunaju in si kupil vozni listek v Krakov. Bližal sem se torej izpolnitvi že davno gojene želje: videti toliko neznanega sveta, čuti milodoneči jezik, ki je v njem pel Adam Mickiewicz svoje ode, Henrik Sienkiewicz pisal svoje romane. Koliko sem že čital in slišal o poljskem narodu in sedaj naj vidim sam vse to! Sree mi je bilo polno pričakovanja in hrepenenja.

Že na kolodvoru je bilo opaziti dva elementa avstrijskega severa, namreč prevladujoči slovanski živelj in obilico židov. Kmalu nas je vlak odpeljal izpod kolodvorske strehe proti severu, najprej skozi II. okraj, potem čez dolgi dunavski most v XXI. okraj, Floridsdorf — tukaj je prva postaja — pa še pozneje, ko smo bili že daleč izven Dunaja, se je poznala bližina orjaškega mesta. Dunaj se rapidno širi proti severu. Izven XXI. okraja sem videl razne veletvornice, med njimi znano firmo Siemens & Halske za prozvajanje elektrike.

Vlak hiti dalje po Moravskem polju. Wagram, Aspern, Esslingen, Dürnkrut! Sama znana imena! Gledal sem skozi okno na tožno polje in si obnavljal zgodovinske podatke. Kakor nalašč je pripravljena ta velika ravan za moritev človeštva. In na robu te ravnine teče kakor „ogromna solza“ reka Morava. Tako žalostne vode še nisem videl: mirno, počasi vali svoje vodovje proti jugu. Na desnem bregu vidimo še zadnje goriške kraje proti severu, kjer rodi trs n. pr. znani Matzen.

Prepeljemo čez Dijo, ki je desni pritok Morave, in pridemo na Moravsko. Takoj se marsikaj izpremeni. Na postajah nas pozdravijo dvojezični napisi, v vlak vstopajo Moravani z milodonečo slovansko govorico. Kmalu sem v razgovoru z nekim novodošlecem, ki mi razkazuje okolico. V Hani smo. Kako lepa si, Hana, in kako rodovitna! Bilo je ravno poldne, ko sem izstopil v Ogrskem Gradišču, kjer sem prikinil vožnjo, da obiščem pičlo uro oddaljeni Velehrad, grobišče naših slovanskih blagovestnikov sv. Cirila in Metoda. Solnce je toplo sijalo, ko sem korakal po pešpoti med njivami. Vprašal sem nekega poljskega delavca po poti. Veliko mi je razlagal, jaz pa malo razumel. Pa časih človek po instinktu pravo zadene. Bližal sem se gozdiču,